

yüz ders-i hakikati bir herifin iltifâtına fedâ etmesi, düşündüğüm gibi çok sukût ve dehşetli alçaklık olmadığını anladım. Cenâb-ı Hak' a şükrettim, o vartadan kurtuldum. Çünkü sâbıkan dediğimiz gibi, şeytan cüz'î bir emr-i ademî ile insanı mühim tehlikelere atar. Hem insandaki nefis ise, şeytanı her vakit dinler. Kuvve-i şeheviye ve gadabiye ise, şeytanın desîselerine hem kâbile, hem nâkile iki cihaz hükmündedirler.

İşte, bunun içindir ki, Cenâb-ı Hak' ın “Gafûr”, “Rahîm” gibi iki ismi, tecelli-i âzamlı ehl-i îmâna teveccüh ediyor. Ve Kur'ân-ı Hakîm' de peygamberlere en mühim ihsânı, mağfiret olduğunu gösteriyor ve onları, istiğfar etmeye davet ediyor. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ kelime-i kudsiyesini her sûre başında tekrar ile ve her mübarek işlerde zikrine emretmesiyle¹, kâinatı ihâta eden rahmet-i vâsiasını melce' ve tahassungâh gösteriyor ve فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ emriyle² *أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِیْمِ*³ kelimesini siper yapıyor.

Altıncı İşaret

Şeytanın en tehlikeli bir desîsesi şudur ki: Bazı hassas ve sâfi-kalb insanlara tahayyül-ü küfrîyi tasdik-i küfürle iltibâs ettiriyor. Tasavvur-u dalâleti, dalâletin tasdiki sûretinde gösteriyor. Ve mukaddes zâtlar ve münezze şeyler hakkında gayet çirkin hâtıraları hayaline gösteriyor. Ve imkân-ı zâtîyi imkân-ı akli şeklinde gösterip îmândaki yakînine münâfi bir şek tarzını veriyor. Ve o vakit o biçâre hassas adam, kendini dalâlet ve küfür içine düştüğünü tevehhüm edip îmândaki yakîninin zâil olduğunu zanneder, yeise düşer, o yeisle şeytana maskara olur. Şeytan hem yeisini, hem o zayıf damarını, hem o iltibâsını çok işlettirir, ya dîvâne olur yahud “her-çibâd-âbâd” der, dalâlete gider.

Şeytanın bu desîsesinin mâhiyeti ne kadar esassız olduğunu, bazı risalelerde beyân ettiğimiz gibi, burada icmâlen bahsedeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl ki aynada yılanın sûreti ısırmaz ve ateşin misâli yandırmaz ve murdarın aksi, telvîs etmez. Öyle de, hayal veya fikir aynasında küfrîyâtın ve şirkin akisleri ve dalâletin gölgeleri ve şetimli çirkin sözlerin hayalleri, itikadı

¹ Besmelesiz başlanılan bir işin eksik kalacağına dair bkz.: İbni Mâce, *nikâh* 19; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/359; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/127-128.

² “Hemen Allah'a sığın.” (A'râf sûresi, 7/200; Nahl sûresi, 16/98; Mü'min sûresi, 40/56; Fussilet sûresi, 41/36.

³ Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

bozmaz, îmânı tağyir etmez, hürmetli edebi kırmaz. Çünkü meşhur kâidedir ki: *Tahayyül-ü şetm, şetm olmadığı gibi, tahayyül-ü küfür dahi, küfür değil ve tasavvur-u dalâlet de dalâlet değil.*

Îmândaki şek meselesi ise, imkân-ı zâtîden gelen ihtimâller, o yakîne münâfi değil ve o yakîni bozmaz. İlm-i usûl-ü dinde kavâid-i mukarrerendir ki, **إِنَّ الْإِمْكَانَ الدَّائِيَّ لَا يُنَافِي الْعِلْمِيَّ**¹

Meselâ, Barla Denizi su olarak yerinde bulunduğu yakînimiz var. Hâlbuki zâtında mümkündür ki, o deniz, bu dakikada batmış olsun ve batması mümkinâtandır. Bu imkân-ı zâtî, madem bir emâreden neşet etmiyor, zihnî bir imkân olamaz ki, şek olsun. Çünkü yine ilm-i usûl-ü dinde bir kâide-i mukarrerendir ki, **لَا عِبْرَةَ لِلْإِحْتِمَالِ الْعَنِيرِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ**² Yani, “Bir emâreden gelmeyen bir ihtimâl-i zâtî ise, bir imkân-ı zihnî olmaz ki, şüphe verip, ehemmiyeti olsun.” İşte bu desîse-i şeytâniyeye mâruz olan bîçâre adam, hakâik-i îmâniyeye yakînini, böyle zâtî imkânlar ile kaybediyor zanneder. Meselâ, Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtu vesselâm*) hakkında beşeriyet itibârıyla çok imkân-ı zâtiye hatırına geliyor ki, îmânın cezm ve yakînine zarar vermez. Fakat o, zarar verdi zanneder, zarara düşer.

Hem bazen şeytan, kalb üstündeki lümmesi cihetinde Cenâb-ı Hak hakkında fenâ sözler söyler. O adam zanneder ki, onun kalbi bozulmuş ki böyle söylüyor; titriyor. Hâlbuki onun titremesi ve korkması ve adem-i rızası delildir ki, o sözler, kalbinden gelmiyor, belki lümme-i şeytâniyeden geliyor veya şeytan tarafından ihtâr ve tahayyül ediliyor.

Hem insanın letâifi içinde teşhis edemediğim bir-iki latîfe var ki, ihtiyar ve iradeyi dinlemezler; belki de mesuliyet altına da giremezler. Bazen o latîfeler hükmediyorlar, hakkı dinlemiyorlar, yanlış şeylere giriyorlar. O vakit şeytan o adama telkin eder ki: “Senin istidâdın hakka ve îmâna muvâfık değil ki, böyle ihtiyarsız bâtil şeylere giriyorsun. Demek senin kaderin, seni şekâvete mahkûm etmiştir.” O bîçâre adam, yeise düşüp, helâkete gider.

İşte şeytanın evvelki desîselerine karşı müminin tahassungâhı, muhakkikîn-i asfiyânın düsturlarıyla hudutları taayyün eden hakâik-i îmâniye ve muhkemât-ı Kur'âniye'dir. Ve âhirdeki desîselerine karşı,

¹ “İmkân-ı zâtî, yakîn-i ilmîye münâfi değildir.” Yakın mânâdaki kaideler için bkz.: el-Gazâlî, *el-Menhûl* s.122; el-Müceddidî, *Kavâidü'l-fıkh* s.11, 143.

² Bkz.: *Mecelle* s.24; el-Müceddidî, *Kavâidü'l-fıkh* s.105; Ömer Nasuhî Bilmen, *Hukuk-i İslâmiye ve İstılahât-ı fıkhîyye kamusu* 1/279.

istiâze ile, ehemmiyet vermemektir. Çünkü ehemmiyet verdikçe, nazar-ı dikkati celb ettirip büyür, şişer. Müminin böyle mânevî yaralarına tiryak ve merhem, sünnet-i seniyyedir.

Yedinci İşaret

Suâl: Mu'tezile imamları, şerrin îcâdını şer telâkki ettikleri için, küfür ve dalâletin hilkatini Allah'a vermiyorlar. Güyâ onunla Allah'ı takdis ediyorlar. "Beşer kendi ef'âlinin hâlıkıdır." diye dalâlete gidiyorlar.¹

Hem derler, "Bir günah-ı kebîreyi işleyen bir müminin îmânı gider.² Çünkü Cenâb-ı Hakk'a itikat ve cehennemi tasdik etmek, öyle günahı işlemekle kâbil-i tevfik olamaz. Çünkü dünyada gayet cüz'î bir hapis korkusuyla kendini hilâf-ı kanun her şeyden muhafaza eden adam, ebedî bir azâb-ı cehennemi ve Hâlık'ın gazabını nazar-ı ehemmiyete almayacak derecede büyük günahları işlerse, elbette îmânsızlığa delâlet eder."

Elcevap:

•**Birinci şıkkın cevabı şudur ki:** Kader Risalesi'nde izah edildiği gibi, halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü halk ve îcâd umum neticelere bakar. Bir şerrin vücudu, çok hayırlı neticelere mukaddime olduğu için, o şerrin îcâdı, neticeler itibârıyla hayır olur, hayır hükmüne geçer. Meselâ, ateşin yüz hayırlı neticeleri var. Fakat bazı insanlar sû-i ihtiyarıyla ateşi kendilerine şer yapmakla "Ateşin îcâdı şerdir." diyemezler. Öyle de, şeytanların îcâdı, terakkiyât-ı insâniye gibi çok hikmetli neticeleri olmakla beraber, sû-i ihtiyarıyla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlûp olmakla, "Şeytanın hilkatî şerdir." diyemez. Belki o, kendi kesbiyle kendine şer yaptı.

Evet, kesb ise, mübâşeret-i cüz'îye olduğu için, hususî bir netice-i şerriyenin mazharı olur; o kesb-i şer, şer olur. Fakat îcâd, umum neticelere baktığı için, îcâd-ı şer, şer değil, belki hayırdır. İşte Mu'tezile bu sırrı anlamadıkları için, "Halk-ı şer, şerdir ve çirkinin îcâdı çirkindir." diye Cenâb-ı Hakk'ı takdis için şerrin îcâdını ona vermemişler, dalâlete düşmüşler.³ **وَبِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ**⁴ olan bir rükn-ü îmânîyi⁴ te'vil etmişler.

¹ Bkz.: el-Mâtürîdî, *et-Tevhîd* 1/92, 169, 314, 315; İbni Hazm, *el-Fasl fi'l-milel* 2/121, 3/57, 59.

² Bkz.: el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/548; İbni Ebi'l-izz, *Şerhu Akideti't-Tahâviyye* 1/356-362.

³ Başa gelen ister hayır olsun ister şer olsun, kadere her yönüyle inanmak.

⁴ Kaderin, îmânın bir rüknü olduğuna dair bkz.: Müslim, *îmân* 39; Tirmizî, *îmân* 4; Ebû Dâvûd, *sünnet* 17.

• **İkinci şık ki:** “Günah-ı kebîreyi işleyen, nasıl mümin kalabilir?” diye suallerine cevap ise:

Evvelâ, sâbık işaretlerde onların hatası kat’î bir sûrette anlaşılmalıdır ki, tekrara hâcet kalmamıştır. Sâniyen, nefis-i insâniye, muaccel ve hazır bir dir-hem lezzeti, müccel, gâib bir batman lezzete tercih ettiği gibi, hazır bir tokat korkusundan, ileride bir sene azâptan daha ziyâde çekinir.

Hem insanda hissiyât galip olsa, aklın muhâkemesini dinlemez. Heves ve vehmi hükmedip, en az ve ehemmiyetsiz bir lezzet-i hazırayı, ileride gayet büyük bir mükâfâta tercih eder. Ve az bir hazır sıkıntıdan, ileride büyük bir azâb-ı müecceleden ziyâde çekinir. Çünkü tevehhüm ve heves ve his, ileriye görmüyor belki inkâr ediyorlar. Nefis dahi yardım etse, mahall-i îmân olan kalb ve akıl susarlar, mağlûp oluyorlar. Şu hâlde kebâiri işlemek, îmânsızlık-tan gelmiyor, belki his ve hevesin ve vehmin galebesiyle akıl ve kalbin mağ-lûbiyetinden ileri gelir.

Hem sâbık işaretlerde anlaşıldığı gibi, fenâlık ve hevesât yolu, tahribât olduğu için gayet kolaydır. Şeytan-ı ins ü cinnî, çabuk insanları o yola sevk ediyor. Gayet cây-ı hayret bir hâldir ki, âlem-i bekânın nass-ı hadisle sinek kanadı kadar bir nuru, ebedî olduğu için, bir insanın müddet-i ömründe dün-yadan aldığı lezzet ve nimete mukâbil geldiği hâlde;¹ bazı biçâre insanlar, bir sinek kanadı kadar bu fânî dünyanın² lezzetini, o bâkî âlemin, bu fânî dünya-sına değer lezzetlerine tercih edip, şeytanın arkasında gider.

İşte bu sırlar içindir ki, Kur’ân-ı Hakîm, müminleri pek çok tekrar ve ısrar ile, tehdit ve teşvik ile gûnahtan zecr ve hayra sevk ediyor.³

Bir zaman Kur’ân-ı Hakîm’in bu tekrar ile şiddetli irşâdâtı bana bu fikri verdi ki; bu kadar mütemâdî ihtârlar ve ikazlar, mümin insanları sebatsız ve hakikatsiz gösteriyorlar. İnsanın şerefine yakışmayacak bir vaziyet veriyorlar. Çünkü bir memur, âmirinden aldığı bir tek emri itaatine kâfi iken, aynı emri on defa söylese, o memur cidden gücenecek. Beni itham ediyorsun, ben hain değilim, der. Hâlbuki en hâlis müminlere Kur’ân-ı Hakîm musırrâne mükerrer emrediyor.

¹ Bkz.: el-Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân* 13/7.

² Bkz.: “Allah katında, dünyanın sinek kanadı kadarlık bir kıymeti olsaydı, kâfirler ondan bir yudum su bile içemezlerdi.” (Tirmizî, *zühd* 13; İbni Mâce, *zühd* 3.)

³ Bkz.: “Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarına vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.” (Nahl sûresi, 16/90)

Bu fikir benim zihnimi kurcaladığı bir zamanda iki-üç sâdık arkadaşlarım vardı. Onları şeytan-ı insînin desîselerine kapılmamak için pek çok defa ihtâr ve ikaz ediyordum. “Bizi itham ediyorsun.” diye gücenmiyorlardı. Fakat ben kalben diyordum ki: “Bu mütemâdiyen ihtârlarımla bunları gücendiriyorum, sadâkatsizlikle ve sebatsızlıkla itham ediyorum.”

Sonra birden sâbık işaretlerde izah ve isbât edilen hakikat inkişâf etti. O vakit o hakikatle hem Kur’ân-ı Hakîm’in tam mutâbık-ı muktezâ-yı hâl ve yerinde ve israfsız ve hikmetli ve ithamsız bir sûrette ısrar ve tekrârâtı yaptığını ve ayn-ı hikmet ve mahz-ı belâgat olduğunu bildim. Ve o sâdık arkadaşlarımla gücenmediklerinin sırrını anladım. O hakikatin hülâsası şudur ki:

Şeytanlar tahribât cihetinde sevk ettikleri için, az bir amel ile çok şerhleri yaparlar. Onun için tarîk-ı hakta ve hidâyette gidenler, pek çok ihtiyat ve şiddetli sakınmaya ve mükerrer ihtârâta ve kesretli muâvenete muhtaç olduklarından ki, Cenâb-ı Hak, o tekrârât cihetinde bin bir isim ile ehl-i îmâna muâvenetini takdim ediyor ve binler merhamet ellerini imdâdına uzatıyor. Şerefini kırmıyor, belki vikâye ediyor. İnsanın kıymetini küçük düşürmüyor, belki şeytanın şerrini büyük gösteriyor.

İşte, ey ehl-i hak ve ehl-i hidâyet! Şeytan-ı ins ve cinnînin mezkûr desîselerinden kurtulmak çaresi: Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak mezhebini karargâh yap ve Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın muhkemât kale-sine gir ve sünnet-i seniyyeyi rehber yap, selâmeti bul.

Sekizinci İşaret

Suâl: Sâbık işaretlerde isbât ettiniz ki: Dalâlet yolu, kolay ve tahrip ve tecâvüz olduğu için, çoklar o yola sülûk ediyorlar. Hâlbuki sâir risalelerde kat’î deliller ile isbât etmişsiniz ki, küfür ve dalâlet yolu o kadar müşkülâtlı ve suubetlidir ki, hiç kimse ona girmek gerekti ve kâbil-i sülûk değil. Ve îmân ve hidâyet yolu o kadar kolay ve zâhirdir ki, herkes ona girmeli idi.

Elcevap: Küfür ve dalâlet iki kısımdır.

Bir kısmı, amelî ve fer’î olmakla beraber, îmân hükümlerini nefyetmek ve inkâr etmektir ki, bu tarz dalâlet kolaydır. Hakkı kabul etmemektir, bir terktir, bir ademdir, bir adem-i kabuldür. İşte bu kısımdır ki, risalelerde kolay gösterilmiş.